



Sygn. akt I PK 277/02

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 2 marca 2004 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Józef Iwulski (przewodniczący)

SSN Roman Kuczyński

SSN Jadwiga Skibińska-Adamowicz (sprawozdawca)

Protokolant Dorota Białek

w sprawie z powództwa D. M.

przeciwko PKP SA w Warszawie Zakładowi Infrastruktury Kolejowej w G. w
likwidacji

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw
Publicznych w dniu 2 marca 2004 r.,

kasacji pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w G.

z dnia 23 kwietnia 2002 r., sygn. akt VII Pa .../02,

**1. zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że zmienia wyrok
Sądu Rejonowego - Sądu Pracy w M. z dnia 22 lutego 2002 r., IV
P .../02, w ten sposób, że oddala powództwo;**

2. nie obciąża powódki obowiązkiem zwrotu stronie pozwanej kosztów procesu.

U z a s a d n i e

Sąd Rejonowy-Sąd Pracy w M. wyrokiem z dnia 22 lutego 2002 r. zasądził od Polskich Kolei Państwowych S.A. – Zakładu Infrastruktury Kolejowej w G. (w likwidacji) na rzecz D. M. kwotę 19.245 zł wraz z odsetkami ustawowymi i oddalił powództwo o zapłatę kwoty 10.755 zł. Podstawę powyższego rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia faktyczne:

Powódka była zatrudniona w pozwanym Przedsiębiorstwie od dnia 15 sierpnia 1978 r. i pracowała na różnych stanowiskach; ostatnio jako starszy referendarz w sekcji inżynierii ruchu w M. W dniu 25 kwietnia 2000 r. pracodawca dokonał jej wypowiedzenia umowy o pracę ze skutkiem na 31 października 2000 r. z przyczyn ekonomiczno-organizacyjnych. Na prośbę powódki z dnia 25 kwietnia 2000 r. pracodawca skrócił okres wypowiedzenia do jednego miesiąca, wobec czego stosunek pracy rozwiązał się z dniem 31 maja 2000 r. W związku z przyczyną wypowiedzenia umowy o pracę pracodawca wypłacił powódce trzymiesięczną odprawę według zasad określonych w ustawie z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy w kwocie 4.095,90 zł oraz sześciomiesięczną rekompensatę z Paktu Gwarancji Pracowniczych w kwocie 6.659,10 zł, ponadto powódka otrzymała odszkodowanie za skrócony okres wypowiedzenia w kwocie 6.820,50 zł.

Sąd Rejonowy uznał, że strona pozwana zrealizowała wszystkie świadczenia należne powódce według przepisów obowiązujących w dniu rozwiązania umowy. Nie wypłaciła natomiast odprawy pieniężnej przewidzianej w art. 48-50 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe”, chociaż po stronie powódki nie było przeszkód po temu. Nie spełniła bowiem warunków pozwalających uzyskać prawo do emerytury, urlopu kolejowego lub świadczenia przedemerytalnego, a one wyłączały prawo do odprawy. Zdaniem Sądu pierwszej instancji występują w sprawie przesłanki do przyznania powódce prawa do

jednorazowej odprawy pieniężnej, gdyż nie nabyła prawa do wymienionych wyżej świadczeń, a spełniła warunek co najmniej pięcioletniego zatrudnienia u pracodawców wskazanych w art. 50 ustawy, do których zalicza się także pozwaną Spółkę PKP. Ponadto umowa o pracę została z powodką rozwiązana z przyczyn dotyczących zakładu pracy. Gdy chodzi o wysokość odprawy, to ze względu na stałe miejsca zamieszkania powodki, znajdujące się na obszarze kraju, w którym jest większa niż przeciętna stopa bezrobocia, wynosi ona 30.000 zł. Ponieważ jednak pracodawca wypłacił powodce z tytułu rozwiązania umowy o pracę inne (wymienione wcześniej) świadczenia, to było dopuszczalne zasądzenie tylko różnicy między nimi a kwotą 30.000 zł. Różnica ta wynosi 19.245 zł. Sąd Rejonowy podkreślił, że ustawa z dnia 8 września 2000 r. objęła swoją regulacją wszystkich pracowników zwalnianych w latach 2000-2002, jak stanowi jej art. 48. Gdyby wolą ustawodawcy było przyznanie odprawy pieniężnej jedynie pracownikom zwolnionym w okresie od dnia wejścia w życie ustawy, to niewątpliwie znalazłby się przepis zawierający takie postanowienie. Uznając zatem, że roszczenie powodki w kwocie 19.245 zł stało się wymagalne od dnia 28 października 2000 r., Sąd Rejonowy zasądził na jej rzecz odsetki ustawowe poczynwszy od tej daty.

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w G.wyrokiem z dnia 23 kwietnia 2002 r. oddalił apelację strony pozwanej, zarzucającą naruszenie przepisów art. 48, art. 49 i art. 83 ustawy z dnia 8 września 2000 r. i kwestionującą zasądzenie na rzecz powodki jednorazowej odprawy pieniężnej.

Sąd drugiej instancji uznał, że wystąpiły w sprawie przesłanki do zasądzenia spornego świadczenia, mimo że z przepisów ustawy nie wynika termin wejścia w życie jej art. 48 i art. 49. Wykładnia językowa prowadzi bowiem do wniosku, że nie można ograniczyć zastosowania ustawy do tych pracowników, z którymi pracodawcy rozwiązywali umowy o pracę w czasie od dnia 27 października 2000 r., czyli od dnia wejścia w życie ustawy, do dnia 31 grudnia 2002 r. Sama ustawa odwołuje się w art. 48 i art. 49 do okresu lat 2000-2002, zatem przyjęcie innego okresu byłoby niczym nieuzasadnione. Zatem wyrok Sądu Rejonowego należało ocenić jako zgodny z prawem.

W kasacji od powyższego wyroku strona pozwana zarzuciła naruszenie prawa materialnego polegające na błędnej wykładni i niewłaściwym zastosowaniu

art. 83, art. 48 i art. 49 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” (Dz. U. Nr 84, poz. 948) oraz art. 3 k.c. Wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku przez oddalenie powództwa oraz o zasądzenie kosztów postępowania w sprawie.

Strona skarżąca podkreśliła, że zgodnie z art. 83 wymienionej ustawy, weszła ona w życie (z pewnymi wyjątkami) z dniem 27 października 2000 r. Z jej przepisów nie wynika przy tym, że ustawodawca przypisał jej bądź niektórym jej postanowieniom działanie wsteczne. Zatem zgodnie z art. 3 k.c. w związku z art. 300 k.p., do czynności prawnych dokonanych przed dniem wejścia w życie ustawy należy stosować przepisy dotychczasowe. Zasadą bowiem jest, że prawo nie działa wstecz. Tak więc sam ustawodawca stwierdził, że moc obowiązująca art. 48 nie rozpocznie się wcześniej niż data wejścia ustawy w życie. Niedopuszczalna jest natomiast interpretacja rozszerzająca przepisów prawnych będących wyrazem zasady nieretroakcji. Zdaniem strony skarżącej, gdyby z przepisów ustawy nawiązujących do „rozwiązania stosunków pracy w latach 2000-2002” wywodzić argumenty przemawiające za tym, że prawo do jednorazowej odprawy pieniężnej przysługuje z tytułu rozwiązania stosunku pracy w którymkolwiek dniu wskazanego okresu, to trzeba by także przyjąć, że na mocy art. 51 ustawy pracodawcy są obowiązani do wstecznego udzielenia pracownikom urlopów kolejowych, co jest niemożliwe do przyjęcia. Z tych względów objęcie hipotezą normy prawnej zawartej w art. 48 i art. 49 ustawy wszystkich pracowników, z którymi rozwiązanie stosunków pracy nastąpiło w czasie od 1 stycznia do 26 października 2000 r., stanowi nadużycie prawa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jest w sprawie niesporne, że stosunek pracy z powódką został rozwiązany w dniu 31 maja 2000 r. w związku z restrukturyzacją przedsiębiorstwa państwowego PKP oraz koniecznością zmniejszenia zatrudnienia z przyczyn dotyczących zakładu pracy. Były to więc przyczyny, które mieściły się w normie art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami

stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. z 1990 r. Nr 4, poz. 19 ze zm.). W związku z tym strona pozwana, realizując prawo powódki do trzymiesięcznej odprawy pieniężnej przewidziane w art. 8 ustawy, wypłaciła jej kwotę 4.095,90 zł. W dniu rozwiązania stosunku pracy obowiązywał również u strony pozwanej Pakt Gwarancji Pracowniczych i na jego podstawie powódka otrzymała sześciomiesięczną rekompensatę w kwocie 6.659,10 zł. Pracodawca odmówił natomiast wypłacenia jednorazowej odprawy pieniężnej określonej w art. 48 i art. 49 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” (Dz. U. Nr 84, poz. 948 ze zm.), uznając, że ustawa ta ma zastosowanie do stosunków pracy rozwiązanych począwszy od dnia wejścia jej w życie, czyli od 27 października 2000 r. Zdaniem pracodawcy, jego stanowisko znajduje dodatkowe oparcie w art. 83 ustawy, który przyjął dzień 27 października 2000 r. jako początkową datę stosowania ustawy. Sądy orzekające w sprawie uznały natomiast, że przy rozstrzyganiu o prawie do jednorazowej odprawy pieniężnej decydujące znaczenie należy przypisać sformułowaniu zawartemu w art. 48 i art. 49, iż „pracownicy, z którymi w latach 2000-2002 zostały rozwiązane stosunki pracy, mają prawo...” Spór w sprawie dotyczy zatem kwestii wykładni art. 48, art. 49 i art. 83 ustawy, także w związku z art. 3 k.c.

Odnosząc się do powyższego zagadnienia trzeba zaznaczyć, że było ono niejednolicie rozstrzygane zarówno przez sądy pracy, jak i przez Sąd Najwyższy. Rozbieżność ta wymagała usunięcia. Nastąpiło to w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2004 r., III PZP 11/03 (do tej pory nieopublikowana), przyjmującej, że „prawo do jednorazowej odprawy pieniężnej określonej w art. 48 i art. 49 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” (Dz. U. Nr 84, poz. 948 ze zm.) przysługuje tylko pracownikom, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło po dniu wejścia ustawy w życie”.

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym sprawę powódki D. M. przeciwko PKP S.A. – Zakładowi Infrastruktury Kolejowej (w likwidacji) w G. nie znajduje podstaw do niepodzielenia poglądu wyrażonego w uchwale. Przeciwnie, argumenty

płynące z zastosowanych metod wykładni przepisów wchodzących w rachubę w przedmiotowej sprawie zasługują w pełni na aprobatę.

Sąd Najwyższy w wymienionej uchwale przyjął więc, że wprawdzie argumenty językowe (brzmienie przepisu) przemawiają na rzecz tezy, iż jednorazowa odprawa pieniężna przewidziana w art. 48 przysługuje każdemu pracownikowi zwolnionemu z pracy w 2000 r., tj. po 31 grudnia 1999 r., gdyż przepisy rozdziału 8 ustawy zatytułowanego „Restrukturyzacja zatrudnienia” przewidują szczególne świadczenia dla pracowników, z którymi rozwiązanie stosunku pracy „nastąpiło” (art. 48), albo z którymi stosunek pracy „został rozwiązany” (art. 49) w latach 2000-2002 z przyczyn dotyczących zakładu, jednak – wbrew pozorom – brzmienie tych przepisów nie jest jednoznaczne. Jeżeli bowiem uwzględnić treść art. 83 ustawy, stanowiącego, że ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia (z wyjątkiem przepisów, do których nie należą art. 48 i art. 49 ustawy), to logiczny wydaje się być wniosek, że ustawodawcy chodziło o te rozwiązania stosunków pracy, które nastąpiły nie wcześniej niż przed 27 października 2000 r. Za powyższym rozumieniem intencji ustawodawcy przemawiają również wnioski wynikające z zasady niedziałania prawa wstecz. Przepis art. 3 k.c. zasadę tę potwierdza, stanowiąc, że ustawa nie ma mocy wstecznej, chyba że to wynika z jej brzmienia lub celu. Oznacza to, że akt prawny wchodzi w życie z dniem jego ogłoszenia. Co prawda, w przepisach wprowadzających może być oznaczona inna data wejścia w życie całego aktu prawnego lub poszczególnych jego przepisów, lecz problem wstecznego działania prawa mógłby powstać dopiero wówczas, gdyby ustawa określiła wcześniejszą datę swego obowiązywania niż data publikacji. Tego rodzaju sytuacja nie występuje jednak w ustawie z dnia 8 września 2000 r. Treść art. 83 jest bowiem jednoznaczna. Tym samym rozważania nad brzmieniem i celem ustawy w płaszczyźnie wstecznego działania jej niektórych przepisów są zbędne.

Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 14 stycznia 2004 r., III PZP 11/03, podkreślił również, że uprawnienia przewidziane w rozdziale 8 ustawy łączą się z komercjalizacją i restrukturyzacją przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” i nie mogą przypadać na czas poprzedzający te procesy. Restrukturyzacja zatrudnienia to etap następujący po komercjalizacji PKP, czyli po

przekształceniu przedsiębiorstwa państwowego w jednoosobową spółkę akcyjną Skarbu Państwa. Pogląd przeciwny byłby uprawniony tylko wówczas, gdyby oderwać restrukturyzację zatrudnienia od celów ustawy i przyjąć, że celem regulacji zawartej w rozdziale 8 jest zagwarantowanie takich samych uprawnień wszystkim pracownikom zwalnianym z pracy w PKP z przyczyn dotyczących pracodawcy, a zatem także wyrównanie poziomu osłon finansowych dla zwalnianych z pracy pracowników w różnych okresach restrukturyzacji. Taka teza nie jest zasadna. Zwolnienia z przyczyn ekonomicznych następowały w PKP także przed wejściem ustawy w życie, a zatem bez związku z jego komercjalizacją i prywatyzacją, choć w związku z podzielonym na etapy programem restrukturyzacji Polskich Kolei Państwowych jako przedsiębiorstwa państwowego. Świadczą o tym choćby kolejne Pakty gwarancji pracowniczych, w tym także ostatni – z dnia 19 marca 1998 r. Pakt ten kształtował uprawnienia pracowników zwalnianych z pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy korzystniej niż przepisy powszechnie obowiązujące, wprowadzając, między innymi, dodatkowe świadczenie – rekompensatę pieniężną. Obowiązywał on do 26 października 2000 r., tj. do dnia poprzedzającego wejście ustawy w życie. Można więc przyjąć, że przepisy ustawy zastąpiły jego postanowienia w przedmiocie preferencyjnego ukształtowania prawa do świadczeń z tytułu rozwiązania stosunku pracy z przyczyn dotyczących pracodawcy. Stanowi to istotny argument przeciwko nadawaniu przepisom rozdziału 8 ustawy „mocy wstecznej”. Co więcej, gdyby objąć tą regulacją tych tylko pracowników, z którymi stosunki pracy zostały rozwiązane przed rozpoczęciem komercjalizacji (między 1 stycznia a 26 października 2000 r.), a pominąć tych wszystkich, z którymi stosunki pracy zostały rozwiązane z takich samych przyczyn przed 1 stycznia 2000 r., to tego rodzaju stanowisko można by zakwestionować w aspekcie zasady równego traktowania pracowników. Przeciwno tezie o wstecznym działaniu ustawy przemawia także argument, że warunkiem nabycia prawa do jednorazowej odprawy pieniężnej jest niespełnienie warunków „umożliwiających uzyskanie prawa do emerytury, urlopu kolejowego lub świadczenia przedemerytalnego”, natomiast niespełnienie przesłanki umożliwiającej uzyskanie prawa do urlopu kolejowego nie mogło w ogóle wchodzić w rachubę przed wejściem ustawy w życie, gdyż urlop tego rodzaju został wprowadzony dopiero przez tę ustawę (art. 51 ust. 1). Gdyby przyjąć

wsteczne działanie przepisów wprowadzających uprawnienie do jednorazowej odprawy, to należałoby także uznać, że prawo do urlopu kolejowego istnieje od dnia 1 stycznia 2000 r., co nie jest możliwe. Wstecznego działania art. 48 i 49 ustawy nie można też uzasadniać względami sprawiedliwości i równości. Zwolnienia grupowe rozpoczęły się w PKP nie od roku 2000, lecz już z końcem lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia. Wszyscy pracownicy, z którymi zostały rozwiązane stosunki pracy z przyczyn dotyczących pracodawcy, korzystali z osłony socjalnej, choć w różnych okresach na różnych podstawach prawnych i w różnym zakresie. Przyznanie „przywilejów” wynikających z ustawy z dnia 8 września 2000 r. pracownikom zwolnionym z pracy przed dniem wejścia w życie tej ustawy, z ograniczeniem ich do kręgu osób zwolnionych w 2000 r., stwarzałoby problem pokrzywdzenia pracowników zwolnionych wcześniej, przed 1 stycznia 2000 r. Wreszcie, uwzględniając art. 216 ust. 1 Konstytucji, zgodnie z którym „środki finansowe na cele publiczne są gromadzone i wydatkowane w sposób określony w ustawie”, należało opowiedzieć się za ścisłą, restryktywną wykładnią przepisów ustawy z 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe”, ograniczającą dodatkowe uprawnienia pracowników do świadczeń wyraźnie wynikających z jej przepisów.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy rozpoznający sprawę powódki uznał, że kasacja strony pozwanej jest zasadna, a wobec tego że zarzut naruszenia prawa ogranicza się do przepisów prawa materialnego, stosownie do art. 393¹⁵ k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok oraz poprzedzający go wyrok Sądu Rejonowego z dnia 22 lutego 2002 r. w ten sposób, że oddalił powództwo.